

Kushnir Y.V.

FEATURES OF ETHNIC IDENTITY OF PUPILS OF DIFFERENT AGE GROUPS

The article describes the features of ethnic identity of pupils of different age. Based on the theoretical analysis and practical importance of this problem the survey was conducted among pupils of the 4th, 6th and 9th grades of the Ukrainian school.

During the comparative analysis the previous research statement was confirmed. It proves that the formation of ethnic identity consists of a number of stages, which correspond to the stages of mental development. All pupils who took part in the survey are equally positive, they are positively aware of their nationality. Most respondents are fluent in their native (Ukrainian) language, both spoken and written forms, but there is an evident unwillingness to communicate in their native language with their parents at home, and especially with their friends and others. The author identifies the conventional age groups for the formation of ethnic identity of children. The features of ethnic identity of children of different age groups help to assess a greater significance for the preservation of ethnic identity groups. The pupils relate themselves to their nationality more consciously owing to the relationship of national education and development of their ethnic identity.

The article indicates that age differences cause major problems in bringing up an ethnically proper identity. Moreover, there is a great need in stabilization of ethnic identity through an integrated approach of psychological support, oriented to all members of the educational process in secondary school.

Key words: ethnic identity, ethno-national conception, multicultural environment, child's age.

УДК 373.3:172.15

Міма Н.О.*

**ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ**

Статтю присвячено висвітленню основних позицій щодо організації патріотичного виховання учнів молодшого шкільного віку в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи. Розглянуто основні завдання патріотичного виховання молодших школярів як пріоритетного напрямку національної системи виховання та визначено різні форми й методи реалізації в навчально-виховному процесі початкової школи. Автор доходить до висновку, що подальшої розробки потребує доопрацювання нового змісту патріотичного виховання, який враховував би культурні особливості різних етносів, що є характерним для будь-якого регіону багатонаціональної України, сучасні форми й методи патріотичного виховання молодших школярів.

Ключові слова: патріотичне виховання, молодші школярі, навчально-виховний процес.

Пріоритетна роль в умовах розбудови української держави належить патріотичному вихованню. Про це свідчать державні документи: Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Указ Президента «Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян», «Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави», «Концепція патріотичного виховання учнівської молоді», Національній доктрині розвитку освіти України.

У сучасній вітчизняній педагогічній науці різні аспекти патріотичного виховання розробляли І. Бех, Ю. Завалевський, П. Ігнатенко, О. Сухомлинська, К. Чорна та інші. За останні роки ця проблема досліджувалася в дисертаційних роботах Т. Гавлітіної, В. Коваля, О. Коркішко, О. Красовської, П. Оніщука, І. Охріменка, Р. Петронговського, С. Рашидової та інших.

* © Міма Н.О.*

Виховна робота з формування патріотичних почуттів в учнів початкової школи має величезне значення. Це пов'язане, насамперед, із тим, що сучасному суспільству необхідна людина, що любить і знає свою Батьківщину, її унікальність й особливості.

Значущість патріотичного виховання дітей особливо гостро позначилася у зв'язку із втратою людьми моральних орієнтирів у власному житті. Дефіцит моральних цінностей і зневага моральними нормами стають повсюдним явищем, тому все гостріше постає питання про підвищення рівня патріотичного виховання. Починаючи з молодшого шкільного віку, необхідно виховувати відповідальність, почуття власної гідності, гордість за свою країну й поважне ставлення до її історії.

Метою статті є аналіз особливостей організації патріотичного виховання учнів молодшого шкільного віку в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання окресленої проблеми, засвідчує, що патріотичне виховання дітей молодшого шкільного віку може здійснюватися стихійно, проте результативніше означений процес розгортається за умови його цілеспрямованої організації в навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу [7; 8; 9; 10].

Досить цікавими для нашого дослідження є погляди учених П. Волошина, П. Ігнатенка, Н. Косаревої, Л. Крицької, В. Поплужного, які виділяли структуру громадянськості, що складається з багатьох компонентів, одним з яких є патріотичне виховання.

Дослідженню проблеми патріотизму молодших школярів у позаурочній діяльності присвячено дисертаційне дослідження О. Коркішко. Вона розглядала патріотизм як духовно-моральний принцип життєдіяльності особистості, що характеризується відповідальним ставленням людини до рідного краю, до Батьківщини, до народу, це активна праця на благо Вітчизни, примноження її багатств, розбудова науки та культури, захист свободи та честі своєї держави. Сучасна дослідниця проблеми патріотичного виховання та структуру патріотизму представляє через ставлення: до себе (національна самосвідомість, честь, гідність, щирість, доброта, терплячість, чесність, порядність); до людей (толерантність, національний такт, милосердя, благородство, справедливість, гостинність, відкритість, щедрість, готовність допомогти; усвідомлення своєї належності до українського народу як його представника; відповідальність перед своєю нацією); до Батьківщини (віра, надія, любов, громадянська відповідальність, вірність, готовність стати на захист, бажання працювати для розвитку країни, підносити її міжнародний авторитет, повага до Конституції та законів держави; гордість за успіхи держави, біль за невдачі, суспільна активність та ініціативність); до національних цінностей (володіння українською мовою, бажання й потреба в накопиченні, збереженні та передачі родинних і національних звичаїв, традицій, обрядів; дбайливе ставлення до національних багатств, до рідної природи; сприяння розвитку духовного життя українського народу; поважне ставлення до національних та державних символів; почуття дбайливого господаря своєї землі).

Особливо важливо, зазначає О. Коркішко, вчасно закласти дитині основи істинної людини-патріота, яка не обмежується пасивною любов'ю до рідного краю, а активно працює для свого народу, його добробуту, розбудови культури та господарства; захищає честь своєї держави, примножує її багатства. Нею розроблено орієнтовний зміст патріотичного виховання та критерії патріотичної вихованості учнів 1-4 класів [5].

Заслуговує на увагу також психологічне дослідження Н. Михальченко, присвячене розвитку патріотичної рефлексії молодших школярів. Автором було запропоновано психокорекційну програму, в основі якої реалізовано спеціально побудовану модель розвивальних впливів на учнів початкової школи (поєднання навчальних, ігрових,

практичних процедур тощо), що позитивно вплинуло на рівень сформованості патріотичної самосвідомості учнів 1-4-их класів [6].

Враховуючи вікові особистісні новоутворення дитини, за І. Бехом, процес патріотичного виховання розпочинається з першого року її навчання у школі [1, с. 271]. При цьому слід обов'язково спиратись на здобутий особистістю морально-духовний фундамент в дошкільному віці та в процесі родинного виховання.

На думку сучасного дослідника М. Качур, патріотичне виховання належить до пріоритетних напрямів національної системи виховання й передбачає формування патріотичних почуттів, любові до свого народу, глибокого розуміння громадянського обов'язку, готовності відстоювати державні інтереси. До засобів патріотичного виховання належать рідна мова, вітчизняна історія, українська література, рідна природа, українська культурно-духовна спадщина тощо [3, с. 2].

В. Гарнійчук розглядала проблему формування патріотичних почуттів у підлітків. На думку автора система патріотичного виховання має бути орієнтована на формування всіх складових патріотизму в їх єдності. Емоційно-вольовий компонент В. Гарнійчук, називає визначальним у формуванні патріотизму підлітка, який включає почуття приналежності до українського народу, любов до України, оптимізм, віру в можливість досягнути зміни життя на краще. Когнітивний компонент охоплює знання, мислення, судження. Стрижнем патріотичного виховання є становлення особистості, яка знає історію, культуру, знайома з правами та обов'язками громадянина. Діяльнісний компонент включає уміння і навички творчої громадської діяльності та поведінки [2].

Виховати свідомого громадянина і патріота, на думку В. Гарнійчук, означає сформувані в особистості комплекс якостей, що є основою специфічного способу мислення та спонукальною силою повсякденних дій, вчинків, поведінки, а саме: любов до Батьківщини, свого народу; інтерес до минулого, нинішнього і майбутнього країни; високу правосвідомість, повагу до Конституції, знання законів держави, прийнятих у ній правових норм, потреба в їх дотриманні; громадянську відповідальність і мужність, суспільну ініціативність й активність; готовність захищати Батьківщину, підносити її міжнародний авторитет; досконале знання державної мови, постійну турботу про піднесення її престижу й функціонування в усіх сферах суспільного життя; повагу традицій та звичаїв рідного народу, усвідомлення своєї належності до нього, як його представника, спадкоємця й наступника; дисциплінованість, працьовитість, творчість, почуття дбайливого господаря своєї землі, піклування про її природу, екологію, матеріальні і духовні цінності народу; гуманістичну моральність, яка включає доброту, чесність, совісність, відповідальність, самоповагу; шанобливе ставлення до культури, традицій, звичаїв інших народностей, що населяють країну, високу культуру міжетнічного спілкування; нетерпиме ставлення до порушників законів країни, до аморальних вчинків, вандалізму, расизму, шовінізму; прагнення до самовдосконалення своїх патріотичних рис [2].

На нашу думку, основними завданнями патріотичного виховання молодших школярів є:

- формування здатності дитини пізнавати себе як члена сім'ї, родини, дитячого об'єднання;
- виховання в неї любові до рідного дому, школи, вулиці, своєї країни, природи;
- залучення дітей до народних традицій, звичаїв, обрядів, до рідного слова та державної мови, побуту, традицій, культурних особливостей як рідного, так й інших етносів українського народу;
- подолання в учнів недовіри й підозрілості у ставленні до інших народів і націй, сприяння толерантності міжнаціональних відносин в умовах багатонаціональної держави.

Перелічені завдання патріотичного виховання молодших школярів можуть бути реалізовані через цілісний навчально-виховний процес початкової школи за допомогою різних форм і методів роботи із молодшими школярами, наприклад бесід: «Що означає бути патріотом?», «Збережемо чистим довкілля», «Для мами завжди ласкаві слова»; годин спілкування «Дерево міцне корінням, а людина родом», «Нашому роду нема переводу»; виховних годин «Заповідне місце мого краю», «Я – громадянин України»; занять «Просто неба», «Легенди мого краю»; відвертих розмов «Чому потрібно поважати старших», «Якщо ти погано вчинив...»; проектів «Заочна подорож країнами світу», «Сторінки історії мого міста», «Подорож Україною»; інформаційних хвилинок щодо народних, релігійних, державних свят тощо.

На думку В. Киричок, упровадження системи патріотичного виховання в школі може здійснюватись у чотирьох формах: як міжпредметна форма діяльності в межах освітнянського простору, як організація позакласної та позашкільної діяльності (виховання), як організація шкільного життя, що сприяє демократичній поведінці [4, с. 136].

Працюючи з дітьми в цьому напрямку, своєю основною метою вчителі початкової школи повинні ставити: розвиток у школярів патріотизму, тобто формування найважливіших духовно-моральних і соціальних цінностей, значущих якостей, умінь і готовності до їхнього активного вияву в різних сферах життя. Для досягнення цієї мети необхідно розв'язувати такі завдання: утвердження у свідомості й почуттях школярів патріотичних цінностей, поглядів і переконань, поваги до культурного й історичного минулого України, до традицій, підвищення престижу державної, особливо військової служби; формування провідних інтегративних якостей особистості; виховання й розвиток національної поваги й інтересу до всіх націй; виховання суспільної позиції, дбайливого ставлення до пам'ятників історії, культури краю, збереження традицій. Розв'язуючи перераховані завдання, учителі спираються у своїй роботі на національно-регіональний компонент початкової освіти. Метою, насамперед, є виховання любові школярів до історичної Батьківщини, а значить – патріотичних почуттів і в цілому – формування ціннісної системи, що забезпечує становлення патріотизму. Крім цього, важливо комплексно об'єднати зусилля вчителя, батьків і молодших школярів [4].

На нашу думку, виховувати патріотизм допомагає вже зміст першого уроку, з якого вчителі починають навчальний рік. Мета цих уроків - викликати в дітей інтерес до рідної країни, дати їм найперші уявлення про рідний край, про країну, у якій вони живуть, познайомити їх з поняттями «Батьківщина», «громадянин», «держава», із державними символами – прапором, гербом і гімном, дати деякі уявлення про права й обов'язки громадян.

Аналіз сучасних педагогічних праць дає підстави стверджувати, що патріотичне виховання закладене в кожному уроці. Вивчаючи довкілля, молодший школяр знайомиться з рідною природою, екологічною цінністю свого краю. На уроках фізкультури, уроках здоров'я вчитель виховує любов до спорту, підготовлює юнаків до служби в армії, формує в дітей здоровий спосіб життя. Уроки математики, інформатики дають уявлення про розвиток вітчизняної науки. Образотворча діяльність, музика розбудовують творчі здібності учнів, прищеплюють почуття прекрасного, знайомлять із національною культурою. Уроки рідної мови, читання формують в учнів культуру мовленнєвого спілкування, прищеплюють знання про історію України, історичні події в здобутках співвітчизників [6].

Патріотичне виховання молодших школярів починається з вірної дружби й почуття товариства. Тому вчителі початкової школи проводять класні години з таких тем, як «Що таке добре й що таке погане», «Відповідальність», «Планета дружби» тощо.

Є очевидним що, процес патріотичного виховання в закладах освіти значно зумовлюється змістовими характеристиками освітніх предметів, які сприяють

оволодінню системою знань про людину та суспільство. Крім того, оволодіння цією системою формує здатність усвідомлювати місце своєї спільноти серед інших спільнот світу, норми міжнародного спілкування та взаємодії [4].

Основне навантаження у виховному процесі молодших школярів робиться на наступну психологічну особливість цього віку - це їх моторну активність, яка виражається в нездатності довгий час сидіти нерухомо й у величезному бажанні брати участь у рухливих іграх і діях. У зв'язку із цим учитель у своїй роботі з патріотичного виховання може використовувати різні форми й методи організації виховного процесу: годин спілкування, занять, урок фізкультури, урок математики.

Варто зазначити що, результативність патріотичного виховання значно залежить від того, наскільки ті чи ті форми й методи виховної діяльності стимулюють розвиток самоорганізації, самоуправління дітей.

Для реалізації системи патріотичного виховання молодших школярів як пріоритетного напрямку національної системи виховання можна запропонувати такі форми й методи патріотичного виховання, як: розповіді, бесіди, свята, конкурси, змагання, зустрічі з ветеранами бойових дій, екскурсії, перегляд фільмів, участь в акціях, читання та обговорення книг із патріотичної тематики тощо.

Отже, до особливостей організації патріотичного виховання учнів молодшого шкільного віку в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи відноситься проблема вибору форм і методів реалізації завдань патріотичного виховання молодших школярів як пріоритетного напрямку національної системи виховання. Автор приходять до висновку, що завдання патріотичного виховання молодших школярів повинно реалізуватися за допомогою форм і методів: бесід, проєктів, першого уроку, годин спілкування, виховних годин, інформаційних хвилинок щодо народних, релігійних, державних свят тощо. Узагальнюючи сказане патріотичне виховання молодших школярів включає розвиток любові до Батьківщини, національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій; відповідальність за природу рідної країни; потребу зробити свій внесок у долю Батьківщини; інтерес до національного спілкування; прагнення праці на благо рідної країни, її народу.

Подальшої розробки потребує зміст патріотичного виховання, який враховував би культурні особливості різних етносів, що є характерним для будь-якого регіону багатонаціональної України, сучасні форми й методи патріотичного виховання молодших школярів.

Література:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: Сходження до духовності / І. Д. Бех. – К. : Либідь 2006. – 271 с.
2. Гарнійчук В. Сутність і структура патріотизму старших підлітків / В. Гарнійчук // Управління освітою (Шкіл. світ). – 2009. – № 20. – С. 22-23.
3. Качур М. М. Патріотичне виховання молодших школярів засобами художнього краєзнавства : автореферат дис. ... канд.. пед.. наук / М. М. Качур. – К., 2010. – 12 с.
4. Киричок В. А. Сучасні форми і методи патріотичного виховання молодших школярів у позаурочній діяльності / В. А. Киричок // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. збірник наукових праць. – Випуск 14. – м. Київ, 2010. – Книга 1. – С. 134-144.
5. Коркішко О. Г. Патріотичне виховання молодших школярів: методичний посібник / О. Г. Коркішко / За заг. ред. проф. В. І. Сипченка. – Слов'янськ : Видавничий центр СДПУ, 2006. – 99 с.
6. Михайленко Н. Психокорекція патріотичної рефлексії молодших школярів / Н. Михайленко // Психологія і суспільство. – 2006. – № 1. – С. 121-126.
7. Павленко М. С. Патріотичне виховання молодших школярів на матеріалі творчості П. Тичини : дис... канд. пед. наук : 13.00.07 / М. С. Павленко. – Умань, 2001. – 238 с.

8. Патриотически-ориентированное образование: методология, теория, практика / Ф. К. Быков, А. Н. Вырщикова, М. Б. Кусмарцев и др. / Под общ. ред. Ф. К. Быкова, А. Н. Вырщикова. – М. : Роспатриоцентр, 2005. – 400 с.
9. Помиткін Е. О. Духовний розвиток учнів у системі шкільної освіти / Е. О. Помиткін. – К., 1996. – 164 с.
10. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання / О. Я. Савченко. - К. : Богданова А. М., 2009. – 226 с.

Мима Н.А.

ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ
КАК ПРИОРИТЕТНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ВОСПИТАНИЯ

Статья посвящена освещению основных позиций относительно организации патриотического воспитания детей младшего школьного возраста в учебно-воспитательном процессе общеобразовательной школы. Рассмотрены основные задачи патриотического воспитания младших школьников как приоритетного направления национальной системы воспитания и определены формы и методы реализации в учебно-воспитательном процессе начальной школы. Автор приходит к выводу, что в дальнейшей разработке нуждается содержание патриотического воспитания, которое должно учитывать культурные особенности разных этносов, что является характерным для любого региона многонациональной Украины, современные формы и методы патриотического воспитания младших школьников.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, младшие школьники, учебно-воспитательный процесс.

Mima N. A.

PATRIOTIC EDUCATION OF THE JUNIOR SCHOOLCHILDREN AS A PRIORITY DIRECTION
OF THE NATIONAL SYSTEM OF EDUCATION

The article is devoted to highlighting the main positions concerning the organization of Patriotic education of primary school age children in educational process in secondary schools. Key issues of Patriotic education of the younger students as a priority of the national system of education and defines forms and methods of implementation in the educational process of primary school. The author to the features of organization of Patriotic education of pupils of primary school age in the educational process of secondary school considers the problem of choice of forms and methods of realization of the tasks of Patriotic education of the younger students as a priority of the national system of education. The task of Patriotic education of the younger students must be implemented with the help of such forms and methods: discussions, projects, the first lesson hours of communication, educational hours, minutes of information regarding folk, religious, public holidays and other. Patriotic education of the younger students includes the development of love to homeland, national consciousness and dignity; a caring attitude to the native language, culture, traditions; responsibility for the nature of their native country; the need to make a contribution to the fate of the Motherland; interest in the national communication; a commitment to work for the good of our native country, its people. The author comes to the conclusion that further development requires the contents of Patriotic education to take account of the cultural peculiarities of different ethnic groups, which is characteristic of any multinational region of Ukraine, modern forms and methods of Patriotic education of the younger students.

Key words: Patriotic upbringing of the younger students, educational process.

Рецензент: Моїсєєв С.О.